

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Co všechno zažil Stříbský mlýn?

Kdy byl původně postaven mlýn na řece Jihlavě při cestě z Ivančic do Moravských Bránic se nepodaří zjistit. Rovněž tak, kolikrát byl zničen a znovu postaven. Mimo majitelů, kteří jsou známi, hospodařila na mlýně ještě řada nájemců, o kterých se historie zmiňuje jen velice sporadicky.

První známý majitel mlýna byl Jan Štěpnický, po něm dostal mlýn v té době pojmenování. Další vlastníci mlýna byli Ondřej Freisleben z Jihlavy a jeho bratr Mátl, bohužel neuvádí se datování obou majitelů.

Až v roce 1536 je první konkrétní informace o mlýnu. V tomto roce „stala se úmluva mezi Janem z Lipého a Žabkou z Limberka na hradě kounickém, aby ivančickým poddaným, kteří si založili vinohrad u mlýna pod Ivančicemi, „Kolovrat“ zvaný, vzali si kousek půdy od Mor. Bránic, (za louku pod Krumlovskými horami „Králova dubu“, ze které se platívalo 7 zl. činže pánům z Lipého), byl ponechán též vinohrad“.

Neumíme lokalizovat Krumlovské hory a Králův dub, ale je zde poprvé uveden rok existence mlýna. Roku 1586 koupil mlýn od nich urozený pán Jan Stříbský z Kruže. Jména mlýna byla Nový, Štěpnický a nyní po změně majitelů Stříbský. „Koupil mlýn ležící při městě Ejančicích se všemi potřebami a správy mlýnářskými a vším hospodářstvím, též rolím osetým i neosetým, loukami vinohradů za 1 000 zlatých“. Dodnes se mlýnu říká nesprávně „Skřipák“

Dvojice šlechtických erbů z roku 1578 umístěných na fasádě mlýna

Na fasádě mlýna je velice zajímavý znak z roku 1578. Jedná se o dvojici erbů šlechtických manželů Hynka Hodičického z Hodič a Bohunky Čišvicové z Borové a na Miroslavi. Není zcela jasné proč je tento erb na Stříbském mlýnu. Odborníci uvádí, že letopočet 1578 je rokem dokončení stavebních úprav zámku v Miroslavi a je pravděpodobné, že kamenná deska byla z Miroslavi přenesena sem. V neúplném seznamu majitelů mlýna nejsou uvedeni manželé uvedeni.

Další zajímavou ozdobou fasády mlýna je vyobrazení ptáka držícího v zobáku bochníček chleba. Dle pověstí byly Evančice zničeny povodní a nastala velká bída. Na tržišti se prodával drahý chléb. Pták, jež je dodnes znázorněn na fasádě mlýna, zakroužil nad tržištěm, snesl se ke stánku pekařky, aby uchvátil do zobáku kus drahého pečiva a odletěl s ním do lesů. Byl však pronásledován větším dravcem, a tak upustil svou kořist v místě, kde dnes stojí Stříbský mlýn. Tam pravděpodobně našel kousek chleba člověk, který tu pak mlýn založil, aby zmírnil bídu obyvatel tohoto kraje.

Roku 1590 přešel mlýn do vlastnictví (za 2 300 zlatých) ctihodného pána Hakla, ale ten vrátil mlýn v roce 1592 zpět Janu Stříbskému. Roku 1599 oznámil Jan Stříbský, že postupuje mlýn se všemi náležitostmi včetně polí, luk a vinohradů panu Jindřichu Křikovskému

z Křikotína a na dvoře svobodném v Plumlůvkách poblíž Kobylí, s podmínkou, že pan Jindřich Křikovský má dodržet všechny povinnosti a zvyklosti jako dřívější majitel. Svědky smlouvy byli urozený pan Jindřich Lev z Brozáněk a urozený pán Jan Nos z Vojkovic a na dvoře při městě Ejančicích.

Následujícího roku koupil mlýn se všemi náležitostmi pan Foltýn Uherčický za 300 zl. Již v roce 1601 měl mlýn nového majitele. Se svolením krumlovské vrchnosti koupil mlýn pan Štátný Lubovský z Luhovic za 1 100 zl. Ve smlouvě je mlýn označen jako Nový, ležící na gruntech ejančických se třemi koly tahouny a čtyřmi stupami, polnostmi, loukami a vinohrady, též vodním stavem. V témže roce oznámil pan Štátný Lubovský, že tento majetek věnuje urozené paní Magdaleně Klouzalové z Rynaře, erbům a dědicům jejím, paní manželce své milé.

Štátný Lubovský zemřel asi brzy, protože v roce 1609 byla vdova po něm již manželkou Hanuše Bedřicha Tobišovského z Tobišovic, s jehož vůlí prodala mlýn „na mlýnici i na stavení zpustlý a pobožený“ i s pustým vinohradem a rolím neosetým za 120 zlatých. Zdá se, že mlýn byl zničen vodou nebo ohněm, majitelka v něm nebydlela a zpustla pole i vinice.

Roku 1609 je uváděn ještě Valentin Uherčický, od něhož koupil Jan Greyml z Králova Pole za 300 zl. „mlýn naskrz zpustlý, s mlýnici pustou, vodním stavem, k tomu

s loukami, rolemi a dvěmi vinicemi pustými“. Přitom se zavázal, že vrchnosti v Krumlově bude odvádět všechny platy a povinnosti, jak bývalo z tohoto mlýna zvykem. Za války třicetileté patřil mlýn Jiříkovi Jičinskému z Kounic, později koupil mlýn Jiří Adam Falkenhon a urozená paní Eva Štátná z Hostivařské z Kostelce. Mlýn byl stále zpustlý, přesto se zavázali k odvádění daní vrchnosti i obci. Během války je uváděno ještě několik majitelů. Důležitý byl Jiří Schilling, který koupil mlýn za 100 moravských dukátů. Přesto, že na mlýně dlouho nepobyl, opravil zpustlá stavení, část přistavěl z kamene a v 24. ledna 1651 prodal za 600 zl. „Steinmühle“ Danielovi Františkovi

Pohled na Stříbský mlýn (fotografie zapůjčena Josefem Zahradníkem)

Pohled na Stříbský mlýn před asi 80 lety

Nesslingerovi ze Sternfeldu.

Po deseti letech - 28. září 1651 koupil kníže Ferdinand Jan z Lichtensteina tzv. Steinmühl za 500 zl. se všemi polnostmi, vinicemi, lukami a užitky a daroval jej 7. listopadu 1661 právě založenému pavlánskému klášteru u sv. Bartoloměje v Moravském Krumlově na lepší výživu řeholníků. V roce 1706 přikoupil klášter za 60 zl. kus vinohradu ležící za mlýnem.

I v ivančické matrice je z této doby několik záznamů, týkajících se Stříbského mlýna:

Dne 28. 2. 1651 narozen syn Samuel, rodiče Jiřík Vrána a Marie, mlynář na Kamenném mlýně.

Dne 23. 2. 1652 kmotrem je zapsán Daniel Nesslinger ze Sternfeldu, dědičný pán na Kamenném mlýně pod městem Evančicemi

Dne 2. 7. 1666 kmotrou uvedena Dorota, mlynářka ze Strzybského mlejna. V září 1667 kmotrou zapsána Salomona, mlynářka z Křipského.

Augustin Kratochvíl připomíná ve farním kostele náhrobní kámen mlynáře ze Stříbského mlýna.

„LETA PANIE 1740 DNE 9 MIESYCE JANVARY VSNVL W PANV SLOWOTNI MVZ PAN MATAVS KLAVS MLINARZ STRIBSKI MAGE WIEKV SWEHO 47 LET A TVTO WSTAVPIL DO DOMV SWEHO KDEZTO BVDE OCZEKAWAT ZIWOTA WIECZNEHO“

Vlastní mlýn zřejmě nedával mnoho užítku. Byl vzdálen od města, ale v roce 1749 patřilo ke mlýnu rozsáhlé hospodářství. Klášter v Moravském Krumlově byl v roce 1776 zrušen a po jeho zrušení se na mlýnu střídali četní majitelé, nebo nájemci.

Od 1. října 1810 do 14. října 1833 patří mlýn manželům Josefovi a Josefě Šemberovým. Toho roku byl mlýn zakoupen za 19 500 zl. Karlem Pěnicou, pro jeho syna Františka Pěnicu. Až v roce 1904 přešel mlýn do majetku Občanské záložny v Ivančicích, která ho ve veřejné dražbě koupila.

Od roku 1906 patřil již manželům Kašparovi a Marii Mácovým.

V té době to byl pouze vodní mlýn se dvěma koly na spodní vodu. O čtyři roky později byl mlýn kompletně zrekonstruován, jak moderním mlýnským zařízením, tak i postavením vodní turbíny o výkonu 80 HP. Pro mletí pšenice byly k dispozici dvě dvouparové stolice, pro mletí žita čtyři páry válců doplněné potřebným dalším zařízením. Jednalo se o modernizaci na úrovni tehdejší techniky. Mimo to byl k dispozici samostatný šrotovník pro šrotování krmného obilí. Pro zajištění potřebné výrobní kapacity byl pohon doplněn ještě dvěma elektrickými motory o výkonu 30 koňských sil.

V roce 1923 mlýn částečně vyhořel a při jeho rekonstrukci bylo rozhodnuto, že ve Stříbském mlýnu se bude mlet pouze žito, zatímco pšenice bude mleta výhradně v bývalém Obecním mlýně, který byl také v majetku rodiny Mácových.

V Ivančické kronice (1944 str. 89) je uvedena informace: „Mlynář Máca musil vyklidit Stříbský mlýn, do něhož se nastěhoval německý vlastník“

Posledním majitelem mlýna byl syn Kašpara Máci, Oldřich Máca. Stříbský mlýn byl v provozu ještě několik let po znárodnění v rámci národního podniku Středomoravské mlýny Brno. Později byl zastaven, zařízení demontováno, rozvezeno do jiných mlýnů, ale většina byla skladována tak nevhodně, že po krátké době skončila ve šrotu. V roce 1956 byly objekty bývalého mlýna upraveny pro potřebu Odborného učiliště Drukův.

Před několika lety byla nově postavena budova nad náhonem a dnes slouží jako elektrárna. Hlavní budova mlýna je soukromým majetkem a je využívána k jiným účelům než dřívě.

Neodmyslitelně patří ke „Skřipáku“ rekreační oblast. Okolí mlýna bývalo cílem vycházek Vančáků i přespolních, již před válkou zde vyrůstaly první chaty. Hlavně přičiněním majitele mlýna Kašpara Máci byla v těsné blízkosti splavu upravena plocha na pláž, byla zřízena hřiště, houpačky, stolové zařízení pro děti i dospělé. Stříbský mlýn se postupně stával vyhlášeným letoviskem pro turisty z okolí a hlavně Brna. Také přičiněním Kašpara Máci (uhradil většinu nákladů) byla nad mlýnem zřízena železniční zastávka s názvem „Ivančice - letovisko“ (Eibenschitz - Sommerfrische). První vlak zde zastavil 29. července 1940 a od té doby zde zastavuje v letním období do současné doby. Jiří Široký

POUŽITÉ PRAMENY:

- Kratochvíl A., Ivančice 1906
- Kolektiv autorů, Ivančice, dějiny města
- Ivančický zpravodaj č. 10/2001